

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ТРЕТЯ СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ГИРЛЯН ПРОТИ РОСІЇ»
(GYRLYAN v. RUSSIA)**

(Заява № 35943/15)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

9 жовтня 2018 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у пункті 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

Global Affairs
Canada

Affaires mondiales
Canada

Переклад здійснено в межах проекту «Гарантування дотримання прав людини при здійсненні правосуддя» Координатора проектів ОБСЄ в Україні за підтримки Міністерства міжнародних справ Канади та адвокатського об'єднання «Назар Кульчицький і Партнери»

У справі «Гирлян проти Росії»

Європейський суд з прав людини (третя секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли:

Вінсент Е. Де Гаetano (Vincent A. De Gaetano), *Голова*,

Бранко Любарда (Branko Lubarda),

Хелен Келлер (Helen Keller),

Дмитрій Дедов (Dmitry Dedov),

Пере Пастор Віланова (Pere Pastor Vilanova),

Алена Полачкова (Alena Poláčková),

Марія Елосегі (María Elósegui), *судді*,

та Стівен Філіпс (Stephen Phillips), *секретар секції*,

після наради за зачиненими дверима 18 вересня 2018 року

постановляє таке рішення, ухвалене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (№ 35943/15) проти Російської Федерації, поданою до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – «Конвенція») громадянином Росії паном Сергієм Костянтиновичем Гирлянком (надалі – «заявник») 14 липня 2015 року.

2. Заявника представляв пан А. Койфман (A. Koifman), адвокат, що практикує в Москві, який помер у ході судового розгляду. Уряд Російської Федерації (надалі – «Уряд») спочатку представляв пан Г. Матюшкін, Уповноважений Російської Федерації в Європейському суді з прав людини, а потім його наступник на цій посаді пан М. Гальперін.

3. Заявник скаржився на те, що конфіскація його грошових коштів, отриманих ним на законних підставах, була надмірним та непропорційним заходом.

4. 9 лютого 2017 року про заяву було повідомлено Уряд.

ФАКТИ**I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ**

5. Заявник народився у 1972 році і зараз проживає в м. Одеса, Україна.

6. 31 січня 2014 року заявник продав земельну ділянку і дачу в Московській області за 4 600 000 рублів. 20 лютого 2014 року він обміняв 3 605 000 рублів на 100 000 доларів США.

7. 19 березня 2014 року заявник вирушив з московського аеропорту «Домодедово» до Одеси. Усі 100 000 доларів США знаходилися в його сумці. Під час митного контролю його багаж було пропущено через рентгенівський сканер. Співробітник митної служби запитав його, чи має він при собі готівку. Заявник підтвердив, що він перевозить грошові кошти в сумці, і показав їх співробітнику митної служби.

8. Після цього заявник був допитаний працівником поліції та слідчим за підозрою в контрабанді іноземної валюти. Заявник наполягав на законному походженні грошових коштів. Він також стверджував, що помилково вважав, що митний контроль здійснюватиметься після перевірки ручної поклажі.

9. 18 квітня 2014 року слідство відмовилося порушувати кримінальну справу з огляду на відсутність встановленого факту умисної спроби порушення заявником митних правил.

10. 6 червня 2014 року Федеральна митна служба склала протокол про порушення митних правил за статтею 16.4 Кодексу про адміністративні правопорушення. Заявника було обвинувачено в тому, що він письмово не задекларував 100 000 доларів США, які знаходилися при ньому.

11. 18 грудня 2014 року справу було розглянуто мировим суддею Домодедовського району Московської області. Суд постановив, що протокол про порушення митних правил та свідчення, надані заявником працівнику поліції, були достатнім доказом правопорушення. З юридичної точки зору не мало значення, чи намагався він обійти митні правила умисно, чи не виконав відповідні вимоги щодо декларування з необережності. Суд виніс рішення про конфіскацію 90 000 доларів США, мотивувавши його таким чином:

«Ухвалюючи рішення про покарання, суд бере до уваги характер та тяжкість правопорушення, пов'язаного з використанням небезпечного пристрою, відомості про особу пана Гирляна, який не має попередніх судимостей за вчинення подібних правопорушень, і вважає доцільним розпорядитися про конфіскацію предмета адміністративного правопорушення».

12. В обґрунтування своєї апеляційної скарги заявник послався, зокрема, на практику Конституційного Суду, який наголошує на тому, що будь-яке покарання має бути справедливим та пропорційним характеру правопорушення, тяжкості наслідків, обсягу шкоди та іншим відповідним чинникам. Він зауважив, що грошові кошти були отримані на законних підставах і що його дії не завдали жодної шкоди державі.

13. 14 січня 2015 року Домодедовський міський суд відхилив апеляційну скаргу після її розгляду за спрощеною процедурою,

зауваживши, що покарання було призначено «в межах штрафних санкцій [передбачених статтею 16.4 Кодексу про адміністративні правопорушення] та з урахуванням особи правопорушника».

14. 30 квітня 2015 року заступник голови Московського обласного суду відхилив касаційну скаргу заявника. Він аргументував, що «твердження захисту про формальний підхід судів [нижчої] інстанції [є їм] суб'єктивним висновком, який [не] звільняє пана Гирляна від відповідальності».

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

15. Кодекс про адміністративні правопорушення (в редакції, чинній на момент розгляду даної справи), передбачав таке:

Стаття 16.4 – Недекларування або недостовірне декларування фізичними особами готівкових коштів та (або) грошових інструментів

«Недекларування або недостовірне декларування фізичними особами готівкових коштів та (або) грошових інструментів, що переміщуються через митний кордон Митного союзу і підлягають письмовому декларуванню, якщо ці дії (бездіяльність) не містять кримінально караного діяння:

тягне за собою накладення адміністративного штрафу на громадян у розмірі від однієї другої до дворазової незадекларованої суми готівкових коштів та (або) вартості фінансових інструментів або конфіскацію предмета адміністративного правопорушення.

Примітка 1: Для цілей застосування цієї статті незадекларованою визнається сума готівкових коштів та (або) вартість дорожніх чеків понад дозволу митним законодавством Митного союзу до ввезення (вивезення) без митного декларування в письмовій формі».

16. 5 липня 2010 року Міждержавна рада Євразійського економічного союзу, регіональної організації у складі Білорусі, Казахстану та Росії, затвердила договір про порядок переміщення фізичними особами готівкових грошових коштів та/або грошових інструментів через митний кордон Європейського Союзу. Статтею 4 (в редакції, чинній на час розгляду справи) передбачалося таке:

«1. Вивіз фізичною особою готівкових грошових коштів та (або) дорожніх чеків з митної території Митного союзу здійснюється без обмежень у такому порядку:

...

при одноразовому вивезенні готівкових коштів та (або) дорожніх чеків на загальну суму, що перевищує в еквіваленті 10 тисяч доларів США, зазначені грошові кошти та (або) дорожні чеки підлягають митному декларуванню в письмовій формі шляхом подачі пасажирської митної декларації на всю суму готівкових грошових коштів та (або) дорожніх чеків, що вивозяться».

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ № 1 ДО КОНВЕНЦІЇ

17. Заявник скаржився на те, що рішення національних органів влади в рамках провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо конфіскації його грошових коштів на суму 90 000 доларів США через недекларування ним суми в розмірі 100 000 доларів США при проходженні митного контролю було надмірним та непропорційним законній меті, що переслідувалася. Він послався на статтю 1 Протоколу № 1 до Конвенції, в якій зазначено таке:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

18. Уряд коротко перелічив відповідні норми законодавства і наголосив на тому, що дана справа відрізняється від справи «Ісмайлов проти Росії» (*Ismayilov v. Russia*) (№ 30352/03, від 6 листопада 2008 року) тим, що заявника було притягнуто до відповідальності за адміністративне, а не за кримінальне правопорушення, та призначено мінімальне покарання. На думку Уряду, національні суди оцінили пропорційність втручання та відхилили відповідні доводи заявника, дійшовши висновку, що він міг виконати відповідні митні правила, але не зробив цього.

А. Щодо прийнятності

19. Суд вважає, що ця заява не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту (а) пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Таким чином, заява повинна бути визнана прийнятною.

В. Щодо суті

20. Сторонами не оспорується те, що заявник був законним власником 90 000 доларів США, які становили його «майно» в розумінні статті 1 Протоколу № 1 (для порівняння, «Єлісєєв та «Русскій Елітний Клуб» проти Сербії» (*Eliseev and Ruski Elitni Klub v.*

Serbia) (ухв.), № 8144/07, пп. 32-36, від 10 липня 2018 року). Тому рішення про конфіскацію зазначеної суми становило втручання в його право на мирне володіння своїм майном (див. згадане вище рішення у справі «Ісмаїлов проти Росії», п. 29; «Поле проти Сполученого Королівства» (*Paulet v. the United Kingdom*), № 6219/08, п. 64, від 13 травня 2014 року; та «Болєвіч проти Хорватії» (*Boljević v. Croatia*), № 43492/11, п. 37, від 31 січня 2017 року).

21. Суд нагадує про свій послідовний підхід, згідно з яким захід з конфіскації, навіть якщо він передбачає позбавлення власності, підпадає під дію другого абзацу статті 1 Протоколу № 1, що дозволяє Договірним Державам контролювати використання майна для забезпечення сплати штрафів. Проте це положення слід тлумачити у світлі загального принципу, викладеного у першому реченні першого абзацу, а, отже, повинно існувати розумне співвідношення пропорційності між засобами, що використовуються, і метою, яка має бути досягнута (див. згадані вище рішення у справах «Ісмаїлов проти Росії», п. 30, та «Поле проти Сполученого Королівства», п. 64, а також рішення у справі «Гріфхорст проти Франції» (*Grifhorst v. France*), № 28336/02, пп. 85-86, від 26 лютого 2009 року).

22. На відміну від попередніх справ проти Росії, в яких Суд виявив недоліки у нормативно-правовій базі, яка регулює конфіскацію іноземної валюти (див. рішення у справі «Бакланов проти Росії» (*Baklanov v. Russia*), № 68443/01, п. 46, від 9 червня 2005 року; «Сан проти Росії» (*Sun v. Russia*), № 31004/02, пп. 29-33, від 5 лютого 2009 року; та «Адзигович проти Росії» (*Adzhigovich v. Russia*), № 23202/05, пп. 30-34, від 8 жовтня 2009 року), санкція за недотримання зобов'язання щодо декларування іноземної валюти, сума якої перевищує 10 000 доларів США, була встановлена статтею 16.4 Кодексу про адміністративні правопорушення, яка передбачає або накладення штрафу, або винесення постанови про конфіскацію майна (див. пункт 15 вище). Тому Суд переконався в тому, що втручання у майнові права заявника було передбачено законом, як того вимагає стаття 1 Протоколу № 1.

23. Суд далі зауважує, що Держави мають законний інтерес, а також обов'язок на підставі різних міжнародних договорів вживати заходів для виявлення та контролю за рухом готівкових грошових коштів через їхні кордони, оскільки великі суми готівки можуть використовуватися для відмивання грошей, незаконного обігу наркотиків, фінансування тероризму або організованої злочинності, ухилення від сплати податків або вчинення інших тяжких фінансових правопорушень. Загальна вимога щодо декларування, яка застосовується до будь-якої фізичної особи, що перетинає державний кордон, перешкоджає неконтрольованому ввезенню готівкових коштів до країни чи їх вивезенню з країни, а заходи з конфіскації, що є

наслідком недекларування готівки митному органу, є частиною загальної схеми регулювання, призначеної для боротьби з цими правопорушеннями. Тому Суд вважає, що захід з конфіскації відповідав загальним інтересам суспільства (див. згадані вище рішення у справах *«Ісмаїлов проти Росії»*, п. 34, та *«Гріфхорст проти Франції»*, п. 93).

24. Останнє питання, яке має бути вирішене Судом, полягає в тому, чи завдяки втручанню було забезпечено необхідний справедливий баланс між захистом права власності та вимогами загального інтересу суспільства, враховуючи свободу розсуду, що надається державі-відповідачу у цій сфері. Необхідний баланс не буде досягнуто, якщо відповідний власник майна буде змушений нести «особистий та надмірний тягар». До того ж, незважаючи на те, що другий абзац статті 1 Протоколу № 1 не містить чітких процесуальних вимог, Суд повинен розглянути питання про те, чи загалом надавав судовий розгляд заявнику розумну можливість звернутися з його справою до компетентних органів для того, щоб вони могли встановити справедливий баланс між відповідними конкуруючими інтересами (див. згадані вище рішення у справах *«Гріфхорст проти Франції»*, п. 94; *«Поле проти Сполученого Королівства»*, п. 65; та *«Болєвіч проти Хорватії»*, п. 41; *«Денисова і Моїсєєва проти Росії»* (*Denisova and Moiseyeva v. Russia*), № 16903/03, пп. 58-59, від 1 квітня 2010 року; та *«Руммі проти Естонії»* (*Rummi v. Estonia*), № 63362/09, п. 104, від 15 січня 2015 року)

25. Адміністративне правопорушення, у вчиненні якого заявника було визнано винним, полягало у недекларуванні ним митному органу повної суми готівкових коштів, що знаходилися при ньому. Варто зазначити, що дія, пов'язана з вивезенням іноземної валюти з Росії, не була незаконною відповідно до російського законодавства чи законодавства Митного союзу, до якого входить Росія. Іноземну валюту не лише дозволялося вивозити, але й сума, яку можна було на законних підставах перевозити або, як у даній справі, мати при собі при перетині митного кордону, в принципі не обмежувалася (див. пункт 16 вище). Цим дана справа відрізняється від деяких інших, в яких захід з конфіскації застосовувався або до товарів, ввезення яких було заборонено, або до транспортних засобів, що використовувалися для перевезення заборонених речовин або торгівлі людьми (для прикладу див. згадані вище справи *«Ісмаїлов проти Росії»*, п. 35, та *«Гріфхорст проти Франції»*, п. 99).

26. Крім того, не оспоровалося законне походження конфіскованої готівки. Заявник подав до національних органів влади та Суду документальні докази, у тому числі договір купівлі-продажу будинку та земельної ділянки, а також квитанції з російських банків, в яких він обміняв свої гроші, які підтверджували, що грошові кошти були

виручені від продажу його власного майна у Московській області. У зв'язку з цим Суд визнає відмінність цієї справи від справ, в яких захід з конфіскації застосовувався по відношенню до майна, одержаного злочинним шляхом, яке вважалося отриманим незаконним шляхом або було призначене для використання в незаконній діяльності (для прикладу див. згадане вище рішення у справі *«Ісмаїлов проти Росії»*, п. 36).

27. Переходячи до аналізу дій заявника, Суд зазначає, що немає ніяких ознак того, що він свідомо намагався обійти митні правила. На питання співробітника митної служби про те, чи мав він при собі готівку, він відповів стверджувально (див. пункт 7 вище та, для порівняння, *«Мун проти Франції»* (*Moyn v. France*), № 39973/03, п. 8, від 9 липня 2009 року, та згадане вище рішення у справі *«Гріфхорст проти Франції»*, п. 8, в яких заявники заперечували факт перевезення ними будь-яких грошових коштів). Відсутність наміру обманути була визнана російськими органами влади, які з огляду на це вирішили не відкривати кримінальну справу (див. пункт 9 вище). В матеріалах цієї справи ніщо не вказує на те, що заявнику було висунуто підозру або обвинувачення у вчиненні будь-яких кримінальних правопорушень у зв'язку з інцидентом, про який йдеться, або що, застосувавши до нього захід з конфіскації, органи влади намагалися запобігти будь-якій іншій незаконній діяльності, такий як відмивання грошей, торгівля наркотиками, фінансування тероризму або ухилення від сплати податків.

Грошові кошти, які він перевозив, були отримані на законних підставах, і вивезення їх з території Росії та Митного союзу дозволялося, за умови їх декларування митному органу. Таким чином, єдиним злочинним діянням, за яке його можна було переслідувати в судовому порядку, було неподання письмової декларації митному органу (для порівняння див. згадані вище рішення у справах *«Ісмаїлов проти Росії»*, п. 37, та *«Болевіч проти Хорватії»*, п. 43).

28. Суд повторює, що для того, щоб втручання вважалося пропорційним, воно має відповідати тяжкості правопорушення, а санкція – тяжкості злочину, для покарання за який вона призначається – у цій справі невиконання вимоги щодо декларування – а не тяжкості будь-якого презюмованого порушення, яке насправді не було встановлено, наприклад, такого, як відмивання грошей або ухилення від сплати податків (див. згадані вище рішення у справах *«Ісмаїлов проти Росії»*, п. 38; *«Гріфхорст проти Франції»*, п. 102; та *«Болевіч проти Хорватії»*, п. 44).

29. Конфіскована сума була безсумнівно значною для заявника, оскільки вона становила майже весь дохід від продажу його майна в Росії. З іншого боку, шкода, яку заявник міг завдати органам влади,

була незначною: він не ухилявся від сплати митних зборів чи будь-яких інших мит і не завдав жодної іншої майнової шкоди державі. Якби грошові кошти не були виявлені, російські органи влади лише б не отримали інформацію про те, що зазначені грошові кошти були вивезені з території Росії. Таким чином, за своєю метою захід з конфіскації був не компенсаційним, призначеним для відшкодування заподіяної шкоди, – оскільки держава не зазнала жодних збитків внаслідок недекларування грошових коштів заявником – а стримуючим і каральним заходом (див. згадане вище рішення у справі *«Ісмаїлов проти Росії»*, п. 38).

30. Суд не переконали доводи Уряду про те, що оцінка пропорційності була включена до рішень національних органів влади. Складається враження, що вищенаведені міркування стосовно законного походження грошей, неумисного характеру дій заявника чи відсутності ознак будь-яких інших порушень митних правил, не мали жодного значення при винесенні рішення. Суд, який ухвалив вирок, просто послався на «характер і небезпеку правопорушення» та «відомості про особу [заявника]», але не ставив питання про те, чи відповідала постанова про конфіскацію суспільним інтересами, або чи було забезпечено необхідну рівновагу (баланс) у спосіб, який узгоджується з правом заявника на мирне володіння своїм майном. Відповідно, Суд доходить висновку, що перевірка, проведена національними судами була занадто поверхневою за своїм обсягом для того, щоб забезпечити дотримання вимоги пошуку «справедливого балансу», закріпленої в другому абзаці статті 1 Протоколу № 1 (див. згадане вище рішення у справі *«Поле проти Сполученого Королівства»*, п. 68).

31. До того ж, усупереч твердженню Уряду про те, що суд обрав найбільш м'яке покарання, здається, що стаття 16.4 не залишає суду, який ухвалює вирок, будь-якої свободи розсуду у цій справі, нав'язуючи вибір між штрафом, еквівалентним щонайменше незадекларованій сумі, та конфіскацією незадекларованої готівки. У будь-якому випадку, держава вилучала всю незадекларовану суму. На думку Суду, така жорстка система не здатна забезпечити необхідний справедливий баланс між вимогами загального інтересу суспільства та захистом права власності особи (див. згадане вище рішення у справі *«Гріфхорст проти Франції»*, п. 103 (в кінці), а також рішення у справі *«Васілевські проти колишньої Югославської Республіки Македонія»* (*Vasilevski v. the former Republic of Macedonia*), № 22653/08, п. 57, від 28 квітня 2016 року, та *«Андоноскі проти колишньої Югославської Республіки Македонія»* (*Andonoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*), № 16225/08, п. 38, від 17 вересня 2015 року, в яких національне законодавство не дозволяло судам розглядати зв'язок між діями заявника та правопорушенням). Захід з конфіскації покладав

індивідуальний та надмірний тягар на заявника і був непропорційним вчиненому правопорушенню (див. згадані вище рішення у справах *«Ісмаїлов проти Росії»*, п. 38, та *«Болевіч проти Хорватії»*, п. 45; а також рішення у справі *«Танасов проти Румунії»* (*Tanasov v. Romania*), № 65910/09, п. 28, від 31 жовтня 2017 року).

32. Отже, мало місце порушення статті 1 Протоколу № 1.

II. ЗАСТОСОВУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

33. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

34. Заявник вимагав відшкодування матеріальної шкоди в розмірі 90 000 доларів США і просив Суд визначити розмір відшкодування моральної шкоди.

35. Уряд заявив, що вимогу щодо відшкодування моральної шкоди слід відхилити, оскільки заявник не вказав конкретну суму відшкодування.

36. Суд повторює, що він погодився розглядати вимоги про відшкодування моральної шкоди, розмір яких заявники не конкретизували, «залишаючи його на розсуд Суду» (див. *«Нагметов проти Росії»* (*Nagmetov v. Russia*) [ВП], № 35589/08, п. 72, від 30 березня 2017 року, з подальшими посиланнями). У даній справі Суд присуджує заявнику 73 000 євро на відшкодування матеріальної шкоди – що еквівалентно 90 000 доларів США станом на дату подання вимоги – та 1 500 євро на відшкодування моральної шкоди, разом із будь-якими податками, що можуть нараховуватись на цю суму.

37. Суд вважає за доцільне призначити пеню, виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

З ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* заяву прийнятною;
2. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції;
3. *Постановляє*,

(а) що впродовж трьох місяців від дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, Держава-відповідач повинна сплатити заявнику такі суми:

(і) 73 000 євро (сімдесят три тисячі євро) на відшкодування матеріальної шкоди, разом із будь-якими податками, що можуть нараховуватись на цю суму;

(іі) 1 500 євро (одна тисяча п'ятсот євро) на відшкодування моральної шкоди, разом із будь-якими податками, що можуть нараховуватись на цю суму;

(б) що з моменту закінчення зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на зазначені вище суми нараховуватимуться прості відсотки у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в цей період, плюс три відсоткові пункти.

Вчинено англійською мовою і повідомлено в письмовій формі 9 жовтня 2018 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Стівен Філіпс
(Stephen Phillips)
Секретар секції

Вінсент Е. Де Гаetano
(Vincent A. De Gaetano)
Голова